

УДК 343.98:343.347

Рівчаченко Олена Анатоліївна –
ад'юнкт докторантури та аспірантури
Національної академії внутрішніх справ

ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ОБШУКУ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ОБЛАДНАННЯ, ЯКЕ ВИКОРИСТОВУВАЛОСЬ ДЛЯ НЕЗАКОННОГО ВИГОТОВЛЕННЯ СИНТЕТИЧНИХ ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН

Розкрито види небезпек, яких можуть зазнати учасники кримінального процесу під час здійснення обшуку місцезнаходження обладнання, котре використовувалось для незаконного виготовлення синтетичних психотропних речовин. Визначено заходи безпеки, дотримання яких є обов'язковим під час захоплення, обшуку, вилучення, упакування та зберігання такого обладнання, а також інших предметів і речовин.

Ключові слова: обшук; психотропні речовини; обладнання; заходи безпеки.

Тенденції, якими означений сучасний злочинний світ у нашій державі, зокрема активізація наркобізнесу, свідчать про збільшення в структурі незаконного наркоринку частки психотропних речовин синтетичного походження амфетамінної та метамфетамінної групи. Лише протягом останніх трьох років із незаконного обігу вилучено 50,4 кг речовин вказаної групи [1]. Неухильне збільшення незаконного попиту на амфетамін та метамфетамін, а також подальше поширення зловживання ними зумовлюють створення нових підпільних лабораторій із виготовлення зазначених небезпечних речовин.

Особливістю незаконного виготовлення більшості психотропних речовин амфетамінної та метамфетамінної групи є те, що цей процес триває за умов значних температурних показників,

з використанням спеціального хімічного обладнання (холодильники, нагрівачі, конденсатори тощо), а також небезпечних для здоров'я особи прекурсорів (соляної та сірчаної кислот, толуолу тощо). З огляду на це, можна констатувати, що процес обшуку місць (приміщень), де виготовляються синтетичні психотропні речовини, вилучення та зберігання обладнання, що використовувалось для їх синтезу, а також здійснення інших слідчих (розшукових) дій у вказаних місцях пов'язаний із небезпекою для осіб, які беруть участь у процесуальних діях. Зазначене потребує розробки відповідних правил безпечної поведінки, що, власне, зумовлює актуальність пропонованого увазі дослідження.

Мета статті полягає у визначенні заходів безпеки для осіб, які беруть участь у здійсненні обшуку місць розташування обладнання, яке використовується для виготовлення синтетичних психотропних речовин, а також під час вилучення та зберігання такого обладнання.

Окремі питання дотримання правил безпеки під час проведення огляду підпільних лабораторій із нелегального виготовлення наркотичних засобів та психотропних речовин частково було розглянуто в працях О. Г. Дячука, В. М. Жмілька, О. П. Замошця, Р. М. Павленка, Г. В. Пасічника, О. М. Стрільціва, М. С. Хруппи [2]. Водночас проблеми дотримання заходів безпеки особами, долученими до обшуку, вилучення та зберігання обладнання, яке використовувалось під час незаконного виготовлення синтетичних психотропних речовин, ще не були достатньо досліджені.

Особливістю здійснення обшуку місць, де перебуває обладнання для виготовлення синтетичних психотропних речовин, є підвищений ступінь небезпеки, негативні наслідки якої варто розглянути більш детально.

Пожежонебезпека. Під час проведення окремих операцій щодо синтезу психотропних речовин (наприклад метод Leuckart'a) може здійснюватися нагрівання прекурсорів до температури понад 150°C. Унаслідок цього, у разі необережного поводження з нагрівальними приладами чи неправильного відключення системи охолодження такого обладнання може виникнути пожежа.

Отруєння. Виготовлення синтетичних психотропних речовин завжди супроводжується виділенням небезпечних випарів, вдихання яких може викликати не тільки запаморочення чи отруєння особи, а й спричинити більш суттєву шкоду організму, наприклад призвести до захворювання на рак легенів унаслідок вдихання парів толуолу.

Хімічні опіки. Під час синтезу більшості синтетичних психотропних речовин використовуються різні види кислот, зокрема соляна та сірчана. Таким чином, беручи той чи інший предмет без спеціальних рукавичок, можна отримати як мінімум хімічні опіки рук.

Ураження електрострумом. Як зазначалося вище, під час виготовлення синтетичних психотропних речовин, охолодження, сушіння основи психотропних речовин та виконання інших операцій активно використовують електроприлади для нагрівання прекурсорів. Неправильне поводження з електроприладами може призвести до ураження електрострумом.

Порізи. Можна отримати різного ступеня порізи та поранення в разі необережних операцій з уламками розбитого хімічного скла.

Вибухонебезпека. Процес нелегального виготовлення окремих синтетичних психотропних речовин пов'язаний із небезпекою вибуху в разі неправильного припинення хімічних реакцій, а також неналежного поводження з обладнанням під час його демонтажу. Не можна виключати можливість навмисного мінування наркодільками приміщення нарколабораторії чи окремих її ділянок.

Ураховуючи можливість настання зазначених вище небезпечних наслідків, слідчий, а краще із залученням відповідного фахівця, повинен перед проведенням обшуку місць розташування обладнання, яке використовується для виготовлення синтетичних психотропних речовин, детально роз'яснити всім членам слідчої (розшукової) дії заходи безпеки. Водночас визначають послідовність дій та обов'язки кожного з її учасників.

Такий інструктаж проводять для понятих, залучених до обшуку. Стосовно цієї категорії осіб слід ужити додаткові заходи індивідуального захисту.

Окремого інструктажу потребують учасники групи захоплення, які беруть участь у штурмі місцезнаходження

обладнання, котре використовується для виготовлення синтетичних психотропних речовин, адже спецпризначенці під час силових заходів іноді не звертають уваги на навколишні предмети (хімічне обладнання, препарати, речовини, рідини тощо), концентруючись безпосередньо на особах, яких слід затримати, унаслідок чого можуть виникнути нештатні ситуації. Тому перед штурмом правоохоронцям необхідно додатково пояснити правила поведінки під час операції, а саме:

- бажано не стріляти, оскільки вогонь від пострілу може спричинити вибух газу в приміщенні;

- звертати увагу на електричні проводи, шланги, щоб не спричинити їх розрив та пошкодження;

- не допускати пошкодження та биття хімічного посуду;

- після затримання осіб їх необхідно тримати на належній відстані від хімічного посуду з метою недопущення його пошкодження та розбиття;

- після затримання всіх осіб – негайно відкрити вікна та провітрити приміщення;

- нічого не торкатися руками до прибуття слідчого чи експерта.

Після команди старшого групи захоплення про затримання всіх осіб у приміщенні першим повинен зайти фахівець, якщо його немає – слідчий, за яким інші особи. Передусім, фахівець (слідчий) має вивчити обстановку на місці розташування обладнання, яке використовується для виготовлення синтетичних психотропних речовин, визначити зону зараження та безпечну територію, ужити заходів щодо провітрювання приміщення, а також детально роз'яснити залученим до обшуку особам такі положення:

- працювати тільки в засобах індивідуального захисту органів зору та дихання (рукавички, респіратори, захисні костюми);

- звертати увагу на особисті речі, щоб вони не зазнавали зараження й не торкалися заражених матеріалів;

- звести до мінімуму перебування осіб у приміщенні, передусім групи захоплення;

- уважати кожен із порошків вибуховою речовиною доти, доки її склад не перевірить фахівець;

- остерігатися мін-пасток та вибухових пристроїв, ретельно перевіряти все, що викликає підозру, у разі виявлення таких

пристроїв – негайно припиняти всі слідчі дії та не відновлювати, доки спеціальні підрозділи не проведуть перевірку.

Під час проведення обшуку місця розташування обладнання, яке використовується для виготовлення синтетичних психотропних речовин, категорично забороняється:

- входити одному до приміщення;
- працювати без засобів індивідуального захисту шкіри, органів зору та дихання (рукавички та респіратори, захисні костюми);

- без дозволу фахівця (слідчого) торкатися, переміщати предмети й відкривати ємкості з рідиною, умикати або вимикати світло та електроприлади;

- нюхати, пробувати речовини на смак;
- змішувати між собою різні препарати й хімікати;
- торкатися руками відкритих частин тіла, особливо обличчя;
- залишати без нагляду діючі прилади або установки, газові плити та електронагрівальні прилади;

- приносити із собою в приміщення та вживати їжу, напої тощо;

- використовувати засоби відкритого вогню (сірники, запальнички, свічки), курити в такому приміщенні та на прилеглій території.

Перед обшуком слідчий спільно з фахівцем повинен визначити територію та місцезнаходження обладнання для виготовлення синтетичних психотропних речовин, які об'єкти перебувають поруч, визначитись із послідовністю, способом і межами обшуку, вивчити взаємне розташування та взаємозв'язок елементів обстановки, звернути увагу на запах у приміщенні, колір стін, стелі, засобів вентиляції, зовнішній вид устаткування його стан, деталі [3, с. 453].

Після цього проводять огляд наявного хімічного обладнання. Електронагрівальні та охолоджувальні пристрої можна вимикати лише з дозволу фахівця. Заборонено перекривати подачу води, а також виключати пристрої, які здійснюють охолодження частин обладнання та інших предметів до повного їх охолодження. Відключати охолоджувальні пристрої можна тільки тоді, коли є впевненість, що були припинені всі хімічні реакції та вся рідина охолонула.

Особливу обережність потрібно виявляти в разі захоплення приміщень, де під час виготовлення синтетичних психотропних речовин використовують гідрид літію та натрій, що, сполучаючись із водою (вологою), стають вибухонебезпечними.

Здійснюючи обшук місцезнаходження обладнання, яке використовується для виготовлення синтетичних психотропних речовин, необхідно завчасно вирішити питання щодо організації безпечного вилучення, пакування, перевезення речових доказів для дослідження, організації їхнього подальшого зберігання, оскільки від цього залежить безпека осіб, які беруть участь у процесуальних діях. Також необхідно враховувати специфічні особливості цих речовин, зокрема можливості зміни складу під час зберігання. Неправильне вилучення, відібрання, збереження та пакування може змінити їх фізико-хімічні властивості, призвести до часткової або повної втрати речового доказу, що суттєво вплине на результати дослідження. Під час направлення об'єктів на дослідження, їх необхідно правильно упакувати, оскільки досить часто від цього залежать кінцеві результати досліджень [4].

Слід пам'ятати, що мета вказаних дій полягає не лише в безпечній доставці речових доказів, а й забезпеченні зберігання слідів та речових доказів на предметах, які вилучаються. З огляду на це, необхідно враховувати такі особливості:

кожний об'єкт повинен бути упакований в окрему тару, щоб під час зберігання або транспортування речовини не змішувалися та не переміщувалися з поверхні одного предмета-носія на інший;

необхідно щільно закрити горловини колб або інших предметів задля недопущення витоку з них рідини та випаровування речовин;

доцільно визначитись, які предмети слід поміщати окремо від інших та в який транспорт, щоб уникнути небажаного змішування предметів або речовин. Під час перевезення та зберігання вилучених предметів та обладнання необхідно пам'ятати, що кислоти не можна поєднувати з іншими речовинами (наприклад, із содою), вони мають перебувати окремо від хімічних сполук, екстрактів чи інших предметів.

Також необхідно приділити увагу приміщенню, де буде зберігатися вилучене обладнання. Таке приміщення повинно відповідати певним вимогам, що передбачають: наявність примусової вентиляції; відсутність прямих попадань променів сонця; відсутність нагрівальних приладів; можливість розташування на безпечній відстані один від одного предметів та речовин; наявність засобів пожежогасіння.

Завершаючи проведення слідчих (розшукових) дій у місці розташування обладнання, яке використовувалось для виготовлення синтетичних психотропних речовин, необхідно вжити заходів щодо дезактивації: з одягу струсити пил рукавицями або змінити захисний одяг та взуття. Під час знімання одягу необхідно пам'ятати, що спочатку знімається костюм, калоші, окуляри, респіратор, а потім – рукавички. Обов'язково вимити з милом руки, обличчя та відкриті частини тіла, після чого прийняти душ. За необхідності після завершення обшуку можна доручити фахівцям ужити заходів щодо дегазації та дезактивації заражених територій, приміщень, предметів.

У разі погіршення самопочуття або виявлення симптомів зараження слід обов'язково звернутися до лікаря, навіть тоді, коли здається, що все минуло.

Отже, можна дійти висновку, що, з огляду на особливості процесу синтезу окремих груп психотропних речовин, проведення слідчих (розшукових) дій у місцях їх незаконного виготовлення завжди пов'язане з окремими видами небезпек. Саме тому під час планування та здійснення слідчих (розшукових) дій необхідно запроваджувати відповідні заходи безпеки. Варто пам'ятати, що неправильний обшук, вилучення, пакування та збереження обладнання, яке використовувалось для виготовлення синтетичних психотропних речовин, а також інших предметів і речовин, може не лише змінити їх фізико-хімічні властивості, призвести до часткової або повної втрати речового доказу, що суттєво вплине на результати дослідження, а й завдати суттєвої шкоди здоров'ю особам, які беруть участь у процесуальних діях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відомості про вилучення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів // Статистична форма звітності МВС України СВ 451 (за 2013–2015 роки).
 2. Виявлення та ліквідація підпільних лабораторій по виготовленню наркотичних засобів та психотропних речовин : метод. рек. / Пасічник Г. В., Хруппа М. С., Жмілько В. М. та ін. – Київ : РВВ МВС України, 2000. – 22 с.
 3. Разумов Э. А. Осмотр места происшествия / Э. А. Разумов, Н. П. Молибога. – Киев : РИО МВД Украины, 1994. – 672 с.
 4. Дослідження наркотиків, поширених на території України / Шимановський С. О., Машкін В. Т., Замошець О. П. та ін. – Київ : МВС України, 1997. – 92 с.
-